

Emoji's: waarom we taal en schrift niet moeten verwarren

Posted on 23 november 2015 by Redactie Neder-L

Door [Mark Dingemans](#)

Het team achter het Oxford Dictionary verkoos dit jaar een wel heel bijzonder woord van het jaar: een emoji. Lucas Seuren wijdde er hier op *Neder-L* een [column](#) aan, waarin hij zijn ongemak beschreef met de classificatie van emoji's als woorden: "Ik zou liever de enge betekenis van woord hanteren. Een emoji is gewoon een andere vorm van communicatie; het is in zekere zin taalloos."

De impliciete opvatting van taal hier lijkt er één te zijn die sterk aan het schrift gebonden is. Volgens die opvatting, breed gedeeld, telt iets als taal als we het netjes op kunnen schrijven in ons conventionele alfabet en als het niet al te iconisch of visueel is. Handig voor schrijvers, vertalers en docenten, dat geef ik gelijk toe. Maar moeten we als taalwetenschappers ons vakgebied laten begrenzen door de conventies van een cultureel bepaald schriftsysteem?

Boekhouden

Eén probleem is dat gebarentalen dan buiten de boot vallen, louter omdat ze plaatsvinden in een medium dat wat moeilijker te vangen is in ons aan klank geketende schrift. Hetzelfde geldt voor gebaren in gesproken taal, die lang niet altijd zo "paralinguïstisch" zijn als men lang vermoedde (zo zijn demonstratieven bijna betekenisloos zonder wijsgebaren). En natuurlijk ideofonen, gesproken woorden die lang te rebels geacht werden om opgeschreven te worden. En wat te denken van prosodie, de systematische stembuigingen waarmee we dingen markeren als citaat, als belangrijk, of als een grap?

Er is kortom een hele reeks aan fenomenen die min of meer buiten de boot vallen voor wie zich laat leiden door wat toevallig opgeschreven kan worden. Dat komt omdat ons schriftsysteem een relatief recente culturele uitvinding is die nooit bedoeld was om een volledige, getrouwe weerslag te geven van alle aspecten van taal. Kort gezegd (en een beetje chargerend): het schrift is uitgevonden voor boekhouden. Veel van onze vroegste krabbels zijn inventarissen van bezittingen en schulden. Hoewel ons repertoire iets is verbreed in de millennia sindsdien, komen de pragmatische, interpersoonlijke, iconische en multimodale aspecten er nog steeds bekaaid vanaf.

Dat is nou juist het interessante aan emoji's: eindelijk lijken die beeldrijke elementen van taal door te sijpelen in ons schrift. Niet verbazend overigens dat dit gebeurt in de tijd

waarin we het schrift meer en meer gebruiken voor snelle, persoonlijke, informele uitwisselingen, in plaats van voor het doen van de boekhouding en het schrijven van boeken. Het schrift past zich aan aan ons gebruik van taal. Applaus voor het team achter de OED, dat die ontwikkeling haarscherp aanvoelt.

Territoriumdrift

In plaats van een rode lijn te trekken en de vlag "talig" aan één kant te planten lijkt mij de taak van de taalwetenschapper juist om het hele terrein in kaart te brengen en te verklaren. Dus: vraag niet of iets talig is of niet, maar analyseer welke representatiemethoden gebruikt worden (zoals Peirce deed met zijn 'icon, index, symbol'). Vraag niet of iets telt als lexis of praxis, maar analyseer welke functies van taal in het spel zijn (zoals Bühler deed met zijn 'Ausdruck, Appel, Darstellung'). Vraag niet of iets een woord of een gebaar is, maar analyseer in hoeverre het iets van beide wegheeft (zoals Okrent deed met haar drie continua: 'degree of conventionalisation, site of conventionalisation, restriction on combination'). Meer dan territoriumdrift hebben we analyses nodig die kunnen omgaan met zowel de systematische, structurele, compositionele kanten van taal als met haar vloeibare, hybride, en multimodale aard. Is er dan nergens een grens te bekennen? Natuurlijk wel. Maar die heeft weinig te maken met wat we kunnen opschrijven of niet. Eén fundamentele grens komt naar voren in het werk van de socioloog Erving Goffman. Hij maakte een onderscheid tussen het *geven* en *afgeven* van informatie ("giving" vs. "giving off"). "Geven" is bewust, direct, en onder onze controle: we willen iets uitdrukken en we maken daarvoor een weloverwogen keuze uit de middelen die tot onze beschikking staan (als je 'taal' wilt definiëren lijkt me dit een prima begin). "Afgeven" is onbewust, indirect, en tegen wil en dank: als we iets zeggen, verraden we daarmee bijvoorbeeld onvermijdelijk ook dingen zoals ons geslacht en ons accent, en misschien wel dat we een brok in de keel hebben.

Aansprakelijkheid

Merk op dat Goffman's onderscheid niet draait om modaliteit (verbaal versus nonverbaal) of om representatiemethode (symbolisch versus iconisch), maar om de mate waarin we controle hebben over wat we uitdrukken. Maar als we niet simpelweg woord en gebaar van elkaar mogen scheiden, hoe kunnen we dan het verschil zien tussen geven en

afgeven? Nou, bijvoorbeeld in hoe we elkaar aansprakelijk houden. Zo kunnen we veroordeeld worden voor scheldwoorden maar ook voor gebaren: vorige maand nog werd iemand beboet voor het woordeloos discrimineren door middel van het [gayhandje-gebaar](#). Dat is een sterke aanwijzing dat het hier gaat om “geven”. Het is een stuk moeilijker om iemand aansprakelijk te houden voor een brok in de keel, of voor een mannelijk of vrouwelijk klinkende stem — een aanwijzing dat het hier gaat om “afgeven”. Terug naar emoji’s. Zijn ze een voorbeeld van geven of van afgeven? Meestal het eerste. Mensen houden elkaar bijvoorbeeld aansprakelijk voor welke emoji ze gebruiken, en [zeggen sorry](#) als het verkeerd gaat: “When u accidentally send the wrong emoji and they start replying but you gotta interrupt like yo dat heart wasn’t for you”. En mensen [stellen vragen](#) bij het emoji-gebruik van anderen: “Why did my mom use this emoji as a response to my text. lol.” Emoji’s horen bij de zaken waarvoor we aansprakelijk gehouden kunnen worden en daarmee bij het “geven”: het bewust, direct gebruik van expressieve middelen. Daarmee liggen ze dicht bij zorgvuldig gekozen woorden dan bij onwillekeurige fronsen of andere affectieve signalen.

Wat is een woord?

Dat emoji’s communiceren ziet Seuren trouwens ook wel, maar toch wil hij liever “de enge betekenis van woord hanteren”. Maar wat is een woord? Iets waarvan de vorm geconventionaliseerd is? Dan mogen emoji’s meedoen; anders zouden ze nooit in [Unicode](#) opgenomen zijn. Iets dat een stabiele betekenis heeft? Dan tellen emoji’s ook mee; kijk maar naar hoe ze gerubriceerd en gebruikt worden. Iets dat syntagmatische eigenschappen heeft? Ook dan mogen emoji’s erbij: ze doen duidelijk mee in een perifere syntax met regels voor welgevormdheid. Iets dat paradigmatische eigenschappen heeft? Het emoji-slot biedt ruimte voor een systematische keuze uit alternatieven en mensen zijn bedreven in het kiezen van precies de juiste vorm. Genoeg redenen om emoji’s onder de woorden te scharen dus.

Emoji’s zijn aan regels gebonden, geconventionaliseerd, onder onze controle, en nu zelfs vastgelegd in een schriftsysteem. Die gegevens zouden voor de taalwetenschapper genoeg moeten zijn om met de écht interessante vragen aan de slag te gaan: hoe communiceren emoji’s? Welke representatiemethoden hanteren ze? Hoe combineren ze iconiciteit en willekeur, conventie en creativiteit, woord en beeld? Hoe passen ze in zinnen, hoe kunnen ze gecombineerd worden, wat voor effect hebben ze op de betekenis? Allemaal vragen die we riskeren over het hoofd te zien als we emoji’s “taallos” noemen.

Een geit die vastzit aan een touw graast een mooie cirkel in het gras. Er is weinig bijzonders aan die cirkel: zij is gedefinieerd door de plaats van de pin en de lengte van het touw. We zouden wel gek zijn om te zeggen dat het gras buiten de cirkel wezenlijk anders is. Zo is het met de taalwetenschap en haar band met het schrift. Hoog tijd dat we die twee loskoppelen voordat we gaan geloven in een circulaire definitie van taal. Geen betere tijd dan het moment waarop een emoji tot woord van het jaar gekozen werd.

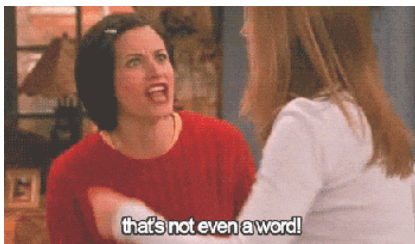
Delen:

Like this:

Loading...

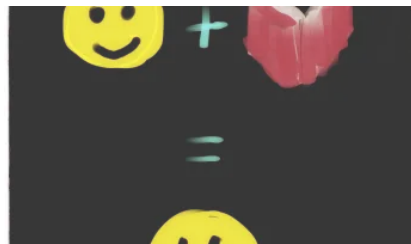
Related

Een emoji als woord van het jaar

20 november 2015

In "columns Lucas Seuren"

De revolutie van de opgestoken duim

9 oktober 2017

In "column"

Emoji's betekenen wat je maar wil

Door Lucas Seuren Wat betekent de hiernaast afgedrukte emoji? Het lijkt volgens mij op een windvlaag, maar bij emoji's is wat je ziet

9 maart 2018

In "column"

📁 geen categorie

📁 emoji, Gastcolumns, taalwetenschap